

Kunnskapsgrunnlag om virkninger av Hjertesone

TØI rapport 2014/2024 • Forfattere: Vibeke Milch Uhlving, Vibeke Nenseth, Ingunn Opheim Ellis, Lars Even Egner, Tor-Olav Nævestad • Oslo 2024 • 139 sider

I lys av økt nasjonal og lokal satsning, er det stadig flere skoler som innfører trafiksikkerhetstiltaket «Hjertesone». Tiltaket skal gjøre det tryggere og mer attraktivt for barn å gå eller sykle til skolen og stimulere til mindre foreldrekjøring.

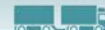
Kunnskap om virkninger av Hjertesone er per i dag begrenset. Trygg Trafikk har derfor engasjert TØI til å gjennomføre en nasjonal undersøkelse, og utvikle et nasjonalt kunnskapsgrunnlag om virkninger av Hjertesone. Kunnskapsgrunnlaget baseres på en litteraturgjennomgang av tidligere studier på Hjertesone og tilsvarende trafiksikkerhetstiltak, og resultater fra tre ulike spørreundersøkelser: én blant norske kommuner, én blant skolerepresentanter på skoler som har innført og som planlegger å innføre Hjertesone, og én blant foresatte og elever ved skoler med Hjertesone, og ved skoler som planlegger å innføre Hjertesone.

Resultater fra spørreundersøkelse til norske kommuner

136 kommuner svarte på spørreundersøkelsen om Hjertesone. 36 % av kommunene i undersøkelsen har i dag hjertesoner, mens 39% av kommunene vurderer å innføre Hjertesone. 11 % svarte at Hjertesone ikke er aktuelt i kommunen. Det er en tydelig sammenheng mellom Trafiksikker kommune og Hjertesone. 77 % av kommunene i undersøkelsen var sertifisert som Trafiksikker kommune, hvor 6 av 10 kommuner oppgir at Hjertesone er innført i forbindelse med Trafiksikker kommune.

Hvor utbredt er Hjertesone blant skoler i Norge?

En spørreundersøkelse om Hjertesone ble sendt ut til alle skoler i Norge med barneskoletrinn (n=2267) i perioden mars-mai 2023. 662 skoler besvarte undersøkelsen. Om lag 20 % av skolene har i dag Hjertesone, mens 12 % planlegger å innføre tiltaket. 37% av skolene hadde ikke hørt om Hjertesone.

Hvordan jobber skolene med Hjertesone?

Resultatene tyder på at de fleste hjertesoneskolene arbeider godt med tiltaket. På de fleste skoler er Hjertesone godt forankret ved skoleledelse og FAU og de fleste har satt seg konkrete mål for hjertesonearbeidet, men kun 12 % av skolene har etablert en egen intern hjertesonegruppe. 50 % av skolene rapporterer at de arbeider kontinuerlig med Hjertesone.

De fleste skolene (72%) sender ut informasjon til alle foresatte om Hjertesone, men det varierer hvor regelmessig de sender ut påminnelser og i hvilken grad de har rutiner for å informere nyansatte. 30 % sender ikke ut regelmessige påminnelser om Hjertesone. Når det gjelder elevmedvirkning, finner vi at samarbeidsutvalget og skolemiljøutvalget er de arenaene som brukes mest. Det varierer i hvor stor grad elevrådet er involvert i hjertesonearbeidet.

Skolers erfaringer knyttet til sentrale suksessfaktorer, mest effektive tiltak og største barrierer for hjertesonearbeidet

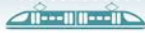
Analyser av åpne tekstsvar viser at de viktigste opplevde suksessfaktorer for hjertesonearbeidet er forankring av tiltaket, med vekt på godt samarbeid med foreldre gjennom FAU, og bred forankring i skolens ulike utvalg og eksterne aktører som veieiere og Trygg Trafikk. Informasjonsarbeid, særlig rettet mot foresatte og gjennom gjentagende påminnelser, er også fremhevet. Elevmedvirkning gjennom elevrådet og felles aktiviteter fremmer engasjement og eierskap til hjertesonearbeidet. Fysiske tiltak, som etablering av droppsone og synliggjøring av hjertesonen med vakter og skilting, understøtter tiltakets effektivitet. Noen skoler oppgav at de ikke hadde opplevd noen suksessfaktorer.

Holdningsskapende tiltak, som sykkel- og gåkonkurranser, refleksdager og synlige trafikkvakter ute ved skolen, er nevnt som virkningsfulle for å fremme sikre og sunne reisevaner. Fysiske tiltak, som forbedring av infrastrukturen rundt skolen, etablering av droppsone og ombygging av fortau, bidrar til å lette trafikkavviklingen. Engasjement fra skolens ledelse, spesielt rektor, er essensielt for å gi tiltaket legitimitet.

Den største utfordringen skoler trekker fram handler om at foreldre ikke følger hjertesoneanbefalingene, og fortsatt kjører barna helt inn til skolebygningen. Fysiske rammebetingelser, som mangel på egnede områder for droppsone og utfordrende trafikale forhold, er også barrierer som trekkes fram. Andre opplevde utfordringer er manglende koordinering av grensesnittet mot eksterne aktører og manglende samarbeid med kommunen. Organisatoriske utfordringer som kapasitetsmangel og manglende involvering av skoleledelsen kan også forhindre vellykket implementering og oppfølging av tiltaket.

Virkninger av Hjertesone

Resultatene tyder på at Hjertesone påvirker trafikkkulturen blant foresatte. Det er signifikante forskjeller mellom hjertesoneskoler og skoler som ikke har innført tiltaket på hva som anses som normale måter å hente/levere på. Det er indikasjoner på at tiltaket har medført endrede reisevaner blant foresatte og elever. 16 % av foresatte på Hjertesoneskoler oppgir at de leverer/henter med bil mindre enn før innføring, 14 % rapporterer at deres barn sykler mer, og 10 % rapporterer at deres barn oftere går til/fra skolene. Dette er i tråd med tidligere studier på Hjertesone, og også studier på lignende trafikksikkerhetstiltak. Litteraturgjennomgangen av forskning på lignende tiltak (School Streets og School Safety Zones) dokumenterer effekter i form av redusert fart i området rundt skolen, bedre luftkvalitet, færre trafikkfarlige situasjoner, og reduksjoner i trafikkvolum rundt skolen.

Over halvparten av skolene rapporterer at Hjertesone har bidratt til mer systematisk trafikk-sikkerhetsarbeid, og større bevissthet rundt trafiksikkerhet blant foresatte, ansatte og elever.

Hva former trafikkulturen i hjertesonen?

Regresjonsanalyser avdekket flere faktorer som er forbundet med en sterk hjertesonetrafikkultur. Det er en statistisk signifikant sammenheng mellom opplevelsen av trafikken i nærheten av skolen og hvor godt tilrettelagt man opplever hjertesonen er, og trafikkultur innenfor hjertesonen. Det var en signifikant negativ sammenheng mellom opplevde trafikkproblemer rundt skolen og hjertesonetrafikkultur, noe som understøtter funn fra tidligere studier og svar på åpne spørsmål, hvor man finner at de trafikale forholdene og infrastrukturen kan være barrierer for å lykkes med tiltaket.

Analysen avdekket videre at engasjement fra skoleledelsen og FAU påvirker trafikkulturen. I regresjonsanalysen fant vi en signifikant sammenheng mellom FAUs engasjement i hjertesonearbeidet og trafikkultur. Implementering av holdningsskapende tiltak, som at skolen oppfordrer til gange og sykling og sanksjonerer/irrettesetter foresatte som ikke følger hjertesoneanbefalinger, viser seg å ha en sterk positiv effekt på trafikkulturen.

De samme faktorene predikerte også endring i trafikkultur som følge av at skolen har fått hjertesone. I tillegg var reaksjoner fra skolens ansatte og andre foresatte på ikke-overholdelse av hjertesoneanbefalingene en signifikant forklaringsfaktor for endring i trafikkultur.

Konklusjon og videre forskning

Resultatene tyder på at Hjertesone skaper økt bevissthet omkring trafiksikkerhet, og understøtter funn fra tidligere undersøkelser som viser moderat nedgang i bilbruk og moderat økning i sykling og gange. Funnene tyder på at Hjertesone påvirker trafikkultur blant foresatte og elever.

Eksisterende infrastruktur og de rådende trafikkforholdene i området rundt skolen, legger føringer for hva som er mulig med hensyn til fysisk tilrettelegging og utforming av hjertesonen, og her har skoler nokså forskjellig utgangspunkt. Resultatene viser også at rammebetingelser, som infrastruktur og trafikkforhold, er premissgivende for kvaliteten på implementeringen. At den fysiske utformingen av hjertesonen oppleves god, synes også å ha betydning for hvor godt man lykkes med det holdningsskapende arbeidet.

Funnene tyder på at forankring hos skolens ledelse og FAU, samt involvering av elever, er viktig for å bygge en sterk hjertesonekultur. Resultatene peker videre mot at det holdningspåvirkende arbeidet, i form av at skolen regelmessig retter fokus mot Hjertesone, oppfordrer foresatte og elever til å sykle og gå og irrettesetter de som ikke følger anbefalinger, er viktig for å lykkes med å påvirke trafikkulturen.

For å oppnå en varig endring i trafikkultur kreves systematisk, helhetlig og kontinuerlig arbeid med Hjertesone over tid, hvor det settes langsiktige mål for arbeidet, og hvor relevante parter trekkes inn i arbeidet.

Det er behov for mer robuste undersøkelser på virkninger av Hjertesone, hvor man måler effekter før- og etter implementering av tiltaket. Det er også behov for mer kunnskap om langtidseffekter av Hjertesone. I denne studien har vi samlet førdata for til sammen 40 skoler som planlegger å innføre Hjertesone, noe som legger grunnlaget for fremtidige analyser av virkninger av Hjertesone på trafikkultur ved skoler.